

Wartości w mediach

WIEDZA W PIGUŁCE

W przestrzeni medialnej natrafiamy na nietatwe do rozwiązania dylematy etyczne. W radzeniu sobie z nimi nie zawsze pomocne są przepisy prawa. Wskazują wprawdzie, co jest przestępstwem, a co wykroczeniem. Nie podpowiadają już jednak, co jest naganne, co może zranić innych, co jest słuszne. Poza tym często przepisy nie nadążają za ciągle zmieniającym się światem nowych mediów. Niektóre problemy musimy zatem rozwiązywać, opierając się na własnym namyśle.

Każdy przekaz medialny opiera się na przyjęciu określonych wartości. Często są one ukryte i dopiero krytyczna analiza pozwala na ich wskazanie. Zwykle wartości zawarte w przekazach służą osiągnięciu pewnych celów, takich jak np. pozyskanie klientów czy przyciągnięcie widzów. Popularne seriale opowiadają romantyczne historie i tym samym wskazują na udane życie uczuciowe jako na kluczową wartość. Odbiorcy marzą o nim, dlatego lubią oglądać takie seriale.

Działając w internecie, ty również odwołujesz się do popularnych wartości. Np. publikacja zdjęć z hucznego spotkania towarzyskiego pokazuje, że ważna jest dla ciebie dobra zabawa. Mamy także możliwość wyrażania wprost naszych przekonań na forum i chętnie z niej korzystamy. Jako odbiorcy jednak nieraz miewamy poczucie, że ktoś odnosi się z pogardą do wyznawanych przez nas wartości. Media społecznościowe to miejsca zderzania się odmiennych wartości. Uczestnicząc we wspólnej przestrzeni internetu, bądźmy szczególnie wrażliwi na emocje innych osób.

Zwłaszcza używanie języka wrogości i mowy nienawiści może skrzywdzić innych. Powszeczne ich stosowanie stanowi niepokojące zjawisko, któremu wiele osób próbuje się przeciwstawiać. Napotykają oni jednak na opór ze strony tych, którzy obawiają się ograniczenia wolności słowa i anonimowości w sieci. Zwracają uwagę, że przeciwdziałanie mowie nienawiści może być polem do nadużyć. Może okazać się, że dążenie do ograniczania mowy nienawiści doprowadzi do uniemożliwienia jakiegokolwiek krytyki.

Nasza prywatność także jest wartością. Każdy inaczej wyznacza jej granice, także w sieci. Niektórzy nie mają oporów przed zamieszczaniem na portalach społecznościowych zdjęć ukazujących chwile z życia osobistego. Inni nie chcą nawet podawać swojej daty urodzin.

Działając w mediach, pamiętaj, że po drugiej stronie ekranu siedzi człowiek. Możesz urazić jego godność, prywatność, uczucia, wyznawane wartości.

POMYŚL NA LEKCJĘ

Prawo nie reguluje szczegółowo wszystkich aspektów naszego życia. Bardzo często to my sami musimy zdecydować, co jest słuszne i dobre lub uznawane za właściwe w środowisku, w którym żyjemy. Dotyczy to zwłaszcza wszelkich wartości i wzorców zachowań, które promują środki masowego przekazu. Warto pamiętać, że nawet jeśli coś nie jest zakazane, może okazać się krzywdzące dla nas lub dla innych.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wyrabiają nawyk samodzielnej refleksji etycznej nad treściami przekazywanymi w środkach masowego przekazu;

- zwracają uwagę na konsekwencje działań innych i własnych w sferze publicznej, potrafią ocenić je w perspektywie norm społecznych oraz dobra innych osób;
- rozumieją, że wolność słowa nie oznacza dowolności i bezkarności;
- pamiętają o konieczności uwzględnienia opinii innych, szanują zasady pluralizmu społecznego;
- rozumieją, że granice prywatności są różne dla poszczególnych osób i zmieniają się w czasie;
- potrafią określić własne granice prywatności i domagać się ich respektowania.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 10 min
 Forma: praca w grupach
 Pomoce: **karta pracy „Sonda”**

Podziel uczestników zajęć na 4 grupy. Rozdaj zadania z **karty pracy „Sonda”**, to samo zadanie powinny otrzymać 2 zespoły. Nie informuj uczestników o tym, że 2 grupy realizują to samo zadanie.

2.

Czas: 20 min
 Forma: dyskusja
 Pomoce: –

Poproś poszczególne zespoły o zaprezentowanie wyników pracy. Kolejno powinny zabierać głos grupy realizujące to samo zadanie. W szczególności poproś zespoły o uzasadnienie swoich wyborów. Zachęć pozostałych uczestników zajęć do wygłaszania opinii i komentarzy.

Zadaj pytanie:

- Czy zespoły realizujące to samo zadanie rozwiązały je w ten sam sposób? O czym to świadczy?

Jako pytania pomocnicze rozważ:

1. Jakimi kryteriami kierowały się poszczególne grupy, wybierając konkretne opinie?
2. Które z wypowiedzi definitywnie nie powinny zostać zaprezentowane w programie? Dlaczego?
3. Dlaczego niektóre wypowiedzi mogą zostać uznane przez kogoś za obraźliwe lub gorszące? Z jakich powodów?
4. Czy wybrane głosy nie są zbyt stronnicze, prezentując tylko jedno ze stanowisk w dyskusji?
5. Czy jako osoby decydujące o wyborze możemy kierować się własnymi preferencjami?
6. Jakie konsekwencje może mieć zaprezentowanie wyłącznie tych osób, które się ze sobą zgadzają?

7. Gdzie znajduje się granica wolności słowa, po przekroczeniu której inni mogą poczuć się urażeni?
8. W jaki sposób powinniśmy dążyć do zachowania mnogości opinii i poglądów w przestrzeni publicznej?
9. Czy redaktorzy mediów masowego przekazu często muszą dokonywać podobnych wyborów?
10. Czy opinie prezentowane w prasie, internecie i telewizji zawsze przedstawiają możliwie najszerzy wachlarz poglądów?
11. Czy poszczególne zespoły rozwiązałyby zadanie w ten sam sposób, gdyby wybór dotyczył programu o innym charakterze, np. konserwatywno-religijnego czy młodzieżowo-muzycznego?

Zwróć uwagę uczestników zajęć na to, że nie ma jednego poprawnego sposobu rozwiązania zadania. Owszem, możemy wyeliminować te wypowiedzi, które krzywdzą innych lub naruszają normy społeczne. Mimo to nadal jest wiele wypowiedzi, które możemy zaprezentować, i tylko od nas zależy, czy uda nam się, nie kierując się wyłącznie własnymi preferencjami, uwzględnić możliwie wiele stanowisk, pokazując różne aspekty omawianego zagadnienia.

3.

Czas: 5 min
 Forma: praca indywidualna
 Pomoce: **karta pracy „Granice naszej prywatności”**

Rozdaj wszystkim uczestnikom zajęć po jednej kopii **karty pracy „Granice naszej prywatności”**. Poproś o samodzielne wypełnienie ankiety.

Zaznacz, że ankietę uczestnicy wypełniają sami dla siebie i że nie będzie ona podlegała ocenie; ankiety nie zostaną też zebrane przez prowadzącego.

4.

Czas: 5 min
 Forma: dyskusja
 Pomoce: –

Poproś 4–5 ochotników o wskazanie, w jaki sposób odpowiedzieli na 2–3 wybrane przez ciebie pytania.

Zadaj pytanie:

- Czy wszyscy w ten sam sposób określamy granice naszej prywatności?

Zwróć uwagę uczestników na fakt, że nie wszyscy określamy w ten sam sposób granice naszej prywatności. Nie jest to problemem, pod warunkiem, że świadomie podejmujemy decyzje w kwestii przekazywania informacji o sobie. Musimy jednak pamiętać o potencjalnych niebezpieczeństwach związanych z naszymi działaniami. Nie wolno również przymuszać innych do przekraczania własnych granic prywatności — to, co jest normą dla nas, ktoś może uważać za naruszenie jego poczucia bezpieczeństwa.

Jako pytanie pomocnicze rozważ:

- Jakie zagrożenia i jakie zalety pociąga za sobą zgoda na każde z proponowanych działań?

przykładowo:

- zgoda na lokalizowanie miejsca przebywania przez rodziców: zaleta — większe bezpieczeństwo, pomoc w razie wypadku; zagrożenie — dowód braku zaufania, ograniczenie wolności, kontrola;
- podanie adresu zamieszkania w profilu społecznościowym: zaleta — łatwość kontaktu; zagrożenie — ryzyko włamania, przesyłania niechcianej korespondencji;
- monitoring miejski: zaleta — większe bezpieczeństwo, możliwość łatwego identyfikowania sprawców; zagrożenie — wykorzystanie zgromadzonych informacji do celów innych niż zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców, ograniczenie wolności.

W szczególności zwróć uwagę uczestników zajęć na punkt 5. W przypadku wybranych serwisów społecznościowych sam fakt dołączenia do nich oznacza wyrażenie zgody na wykorzystywanie informacji na nasz temat oraz przejęcia praw do zamieszczanych przez nas treści. Nie oznacza to, że kategorycznie powinniśmy unikać podobnych miejsc, warto jednak zwracać tym większą uwagę na publikowane przez siebie treści i udostępniane dane.

- Czy nasi rodzice, będąc w naszym wieku, wypełniliby ankietę w ten sam sposób? Co decyduje o różnicy?
- Czy zaznaczenie w przypadku każdego z pytań odpowiedzi „nie” jest dobrym rozwiązaniem? Czy da się korzystać ze współczesnych środków komunikacji, nie dzieląc się żadnymi informacjami na swój temat?
- Czy powinniśmy ulegać modzie na przekazywanie innym wielu szczegółów z naszego życia prywatnego, zwłaszcza w mediach społecznościowych?

5.

Czas: 5 min

Forma: dyskusja

Pomoce: tablica, kreda lub marker

Zadaj pytanie:

- Czy tylko przepisy prawa określają sposób, w jaki powinniśmy się zachowywać w relacjach bezpośrednich i korzystając ze środków masowego przekazu? Jakie inne elementy mogą o tym decydować?

Wybrane odpowiedzi zapisuj na tablicy.

Przykładowo:

- szkoła
- otoczenie, w którym dorastamy
- religia
- środki masowego przekazu
- moda
- styl życia / subkultura

Jako pytania pomocnicze rozważ:

1. Co decyduje o tym, że każdy z nas w inny sposób ustala granice swojej prywatności i inne treści uważa za obraźliwe lub gorszące?
2. Skąd czerpiemy wzorce i wartości, które kształtują sposób naszego zachowania się?

3. W jaki sposób normy, wartości i przyzwyczajenia kształtują środki masowego przekazu?
4. Czy filmy i serie telewizyjne promują określone sposoby życia i wzory zachowań?
5. Czy wszystkie wzorce promowane w środkach masowego przekazu uznajemy za słuszne i wartościowe?

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestniczki i uczestnicy:

1. rozumieją, że wszelkie treści pojawiające się w środkach masowego przekazu nie stanowią dokładnego odzwierciedlenia poglądów społecznych, a są jedynie pewnym ich wyborem, najczęściej wyselekcjonowanym przez wydawców? (→ rozważ realizację [lekcji „Etyka dziennikarska”](#) oraz [lekcji „Korzyści z podejrzliwości czyli o wiarygodności informacji”](#))
2. potrafią samodzielnie oceniać treści prezentowane w środkach masowego przekazu w świetle własnych przekonań etycznych? (→ rozważ realizację [lekcji „Przemoc i nagość w przekazach medialnych – czy bywają uzasadnione?”](#))
3. zwracają większą uwagę na prezentowane przez siebie treści w przestrzeni publicznej, starając się przewidzieć, w jaki sposób mogą one zostać odebrane przez innych?
4. potrafią zdystansować się do własnych poglądów i wejść w rolę moderatora dyskusji lub debaty? (→ rozważ realizację [lekcji „Sztuka dyskusji”](#))
5. pamiętają, że pomimo obecnego w mediach masowych trendu zakładającego dzielenie się możliwie największą ilością intymnych informacji na temat swojego życia, decyzja na temat tego, co można powiedzieć innym o sobie, należy wyłącznie do nich samych?
6. rozumieją, że zamieszczane przez nich w profilach portali społecznościowych informacje o charakterze prywatnym mają wpływ na wizerunek, który kreują na swój temat? (→ rozważ realizację [lekcji „Wizerunek w sieci”](#))

Opcje dodatkowe

Zajęcia mogą zostać rozbudowane w punkcie III.3 o dalszą pracę w grupach. Poproś zespoły o przygotowanie krótkich prezentacji na temat tego, jak w życiu codziennym możemy (nawet niechcący) naruszyć wolność słowa lub wyrządzić szkodę innym za pomocą naszych słów lub publikowanych przez nas tekstów. Każda z grup powinna przygotować prezentację w formie 4–6 punktów oraz wspólnie zastanowić się nad sposobem uniknięcia podobnych sytuacji.

MATERIAŁY

Karta pracy „Sonda”

Karta pracy „Granice naszej prywatności”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Uzupełnij luki w poszczególnych zdaniach, wstawiając odpowiednie wyrazy:

- normy
- dostęp

- wygłaszania
- powiedzieć
- przewidzieć
- dobre
- granice
- obraźliwy
- naśladowane
- konsekwencje
- szokujących
- przekraczamy
- zwyczaje
- ograniczenia
- ocenić
- wolności
- Przemoc
- wiarygodne

przemoc | naśladowane | obraźliwy | przewidzieć | dostęp | przekraczamy | wolności | ocenić | zwyczaje | wiarygodne | normy | granice | ograniczenia | konsekwencje | zaufania | dobre | wygłaszania | szokujących

1. Reklamy pojawiające się w przestrzeni publicznej często „krzyczą” do nas za pomocą _____. [rozwiązanie: szokujących] zdjęć przedstawiających osoby cierpiące lub skąpo ubrane. Każdy z nas powinien samodzielnie _____ [rozwiązanie: ocenić], czy zgadza się na zamieszczanie podobnych reklam w różnych miejscach w mieście. Jeśli nie, zawsze możemy starać się zorganizować akcję mającą na celu ich usunięcie.

2. Na przestrzeni czasu zmieniły się _____ [rozwiązanie: normy] określające nagość i przemoc. Reklamy prezentujące skąpo ubrane modelki czy filmy zawierające sceny przemocy jeszcze nie tak dawno temu były emitowane w telewizji wyłącznie w późnych godzinach wieczornych.

3. Każdy z nas w inny sposób określa _____ [rozwiązanie: granice] dobrego smaku jeśli chodzi o prezentowanie scen przemocy i nagości. Powinniśmy o tym pamiętać i nie narzucać wzorców, które media przedstawiają jako powszechnie obowiązujące.

4. _____ [rozwiązanie: Przemoc] w relacjach z innymi osobami nie ogranicza się wyłącznie do czynnych aktów napaści. W przypadku internetu, telewizji czy prasy mianem przemocy można określić również wulgarny i _____ [rozwiązanie: obraźliwy] dla innych osób język bądź oszczerstwa publikowane jako komentarze w portalach społecznościowych.

5. Pluralizm oznacza, że każdy ma prawo do _____ [rozwiązanie: wygłaszania] własnego zdania. Nie sprawia to jednak, że możemy mówić lub pisać cokolwiek nam się spodoba. Obowiązują nas pewne _____ [rozwiązanie: ograniczenia] wynikające z zasady _____ [rozwiązanie: wolności] słowa. Nasze opinie nie mogą obrażać innych, ani narażać ich na niebezpieczeństwo. Powinniśmy starać się przewidzieć, jakie _____ [rozwiązanie: konsekwencje] mogą mieć nasze wypowiedzi, nie tylko te prezentowane w bezpośrednich rozmowach, ale również zamieszczane na forach lub blogach.

6. Współczesne media sprawiają, że możemy mieć _____ [rozwiązanie: dostęp] do wszelkich informacji, które są nam aktualnie potrzebne. Czy możemy jednak ufać wszystkiemu, co czytamy lub oglądamy? Warto pamiętać: nie wszystkie materiały publikowane

w sieci mogą zostać uznane za _____ [rozwiązanie: wiarygodne] i godne polecenia. Zanim podejmiemy na ich podstawie jakąś decyzję, lepiej sprawdzić, czy nie narażamy samych siebie lub innych na problemy.

7. Nie wszystkie działania, które nie zostały zabronione przez prawo są _____ [rozwiązanie: dobre] i mogą być _____ [rozwiązanie: naśladowane]. W praktyce my sami musimy ocenić, w jaki sposób powinniśmy się zachowywać, a czego nie możemy robić ze względu na otoczenie i panujące w nim _____ [rozwiązanie: zwyczaje]. To właśnie wzorce i zasady postępowania, które poznajemy od rodziców lub w szkole, w jeszcze większym stopniu niż przepisy prawa, decydują o tym, co dozwolone.

8. Współcześnie coraz trudniej jest całkowicie ochronić swoją prywatność. Przebywając w grupie znajomych lub dołączając do profilu społecznościowego, zawsze musimy _____ [rozwiązanie: powiedzieć] coś o sobie. Wybierając informacje, którymi chcemy się podzielić, tym bardziej warto jednak strać się _____ [rozwiązanie: przewidzieć], jaki użytek mogą zrobić z nich inni oraz zastanowić się nad tym, czy nie _____ [rozwiązanie: przekraczamy] granic dobrego smaku.

SŁOWNICZEK

- **analiza:** badanie poszczególnych elementów danego zjawiska, problemu, tekstu kultury.
- **etyka:** namysł nad wartościami i moralnością (m. in. jej źródłami, racjonalnymi podstawami itp.). Jest czym innym niż sama moralność, którą można sprowadzić do wskazań takich jak "nie kłam", "nie rób drugiemu, co tobie niemiłe". Etyka poddaje te proste zasady w wątpliwość, sprawdza, czy są słuszne i uniwersalne.
- **język wrogości:** wyrażanie negatywnych uczuć (np. pogardy, niechęci) w stosunku do jakiejś osoby lub grupy.
- **mowa nienawiści:** wypowiadanie się w celu znieważenia jakiejś osoby czy grupy lub wzbudzenia niechęci wobec niej. Nawoływanie do przemocy jest typowe dla mowy nienawiści. Często przyczynia się do rozpowszechniania rozmaitych uprzedzeń i kłamliwych stereotypów.
- **nowe media:** nowe środki przekazu, które istotnie różnią się od swoich poprzedników. W odróżnieniu od tzw. mediów tradycyjnych (prasa drukowana, radio, telewizja), nowe media są interaktywne. Znoszą podział na odbiorcę i nadawcę treści: treści za ich pomocą może tworzyć każdy użytkownik. Działanie nowych mediów umożliwia internet.

CZYTELNIA

- Kurtycz Ada Maria, **Etyczna komunikacja**, [dostęp: 9.01.2013], Dostępny w Internecie: <http://e-lekcje.org/pomoce-naukowe/etyczna-komunikacja.html>
- Jędruszczak Katarzyna, **Prywatność w różnych kulturach**, [data dostępu: 15.01.2013], Dostępny w Internecie: <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=90>.
- Kowalski Jerzy, **Banki wiedzy o nas więcej**, data: 31.01.2011, [data dostępu: 13.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://prawo.rp.pl/artukul/602483.html?print=tak&p=0>.

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Michał Wysocki, konsultacja merytoryczna: Marcin Wilkowski. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez [Fundację Nowoczesna Polska](#).

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](#).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/wartosci-w-mediach/>.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Język polski, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Wiedza o społeczeństwie, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.

Treści nauczania

Podstawowe umiejętności życia w grupie.

Etyka, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

IV. Podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne; rozstrzyganie wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i dobrem wspólnym.

Treści nauczania

Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka.

Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci.

Normy i wartości demokratyczne leżące u podstaw aktywności społecznej na poziomie małej grupy, szkoły, społeczności lokalnej.